

Europski sektorski socijalni dijalog: činjenice i brojke

Uvod

Europski socijalni dijalog postupak je koji uključuje rasprave, savjetovanja, pregovore i zajedničke aktivnosti s organizacijama koje zastupaju dvije strane industrije: poslodavce i radnike.

Europski sektorski socijalni dijalog čini suštinski važan doprinos institucionalnom ustroju EU-a, koji je svoj službeni oblik dobio 1998., kada je Europska komisija uspostavila prve odbore za sektorski dijalog radi promicanja dijaloga među socijalnim partnerima iz različitih sektora na europskoj razini (Odluka Komisije 98/500/EZ). U okviru europskih odbora za sektorski socijalni dijalog okupljeni su socijalni partneri iz 28 država članica EU-a – predstavnici sindikata i udruga poslodavaca – radi pokretanja dijaloga u ime određenih sektora. Europski odbori za sektorski socijalni dijalog mogu snažno utjecati na radno zakonodavstvo EU-a te znatno doprinijeti njegovu oblikovanju i provedbi. I sindikati i udruge poslodavaca cijene njihovu pozitivnu ulogu.

Određeni broj sindikalnih udruga na europskoj razini i europskih udruga poslodavaca iz svakog sektora smatraju se reprezentativnima u pogledu radnika i poduzeća u određenom sektoru. Ti se socijalni partneri u EU-u mogu sastajati i u okviru svojih europskih odbora za sektorski socijalni dijalog kako bi raspravljali o pitanjima te donosili zajednička mišljenja i sporazume.

Postoje 43 europska odbora za sektorski socijalni dijalog koji prema procjenama zajedno predstavljaju više od 80 % radne snage EU-a.

Ključne poruke

- **Sektorska raznolikost:** Sektori se razlikuju s obzirom na postotak radne snage koju predstavljaju socijalni partneri, vrste i veličine poduzeća koja posluju u sektoru te s obzirom na utjecaj tehnoloških inovacija i sektorskih politika. Sektori se također mogu mijenjati s vremenom. Svi se ti aspekti uzimaju u obzir pri usporedbi sektora i pri ocjeni reprezentativnosti sektorskih socijalnih partnera.
 - **Socijalni partneri:** U većini država članica postoje velike razlike među socijalnim partnerima u svakom sektoru. U prosjeku na nacionalnoj razini postoji više sektorskih sindikata nego udruga poslodavaca, dok je na razini EU-a situacija obrnuta. Međutim, te prosječne vrijednosti ne odražavaju raznolikost država članica i sektora.
 - **Reprezentativnost:** U prosjeku je udio sektorskih sindikata koji imaju predstavnike u europskim odborima za sektorski socijalni dijalog veći od udjela usporedivih sektorskih udruga poslodavaca. Dok se u izračunima nužno daje jednaka važnost svakom sindikatu i svakoj udruzi poslodavaca, valja napomenuti da među njima postoje bitne razlike u pogledu područja članstva, čvrstoće organizacije, uključenosti u kolektivno pregovaranje i statusa u pogledu reprezentativnosti.
- U svrhu razmatranja reprezentativnosti u relevantnom kontekstu Eurofoundova analiza pokazuje da se do točnijeg izračuna može doći promatrajući broj država članica u kojima postoji organizacija članica povezana sa socijalnim partnerima koji su uključeni u određeni europski odbor za sektorski socijalni dijalog te promatrajući relativnu reprezentativnost takvih organizacija koje imaju predstavnike na razini EU-a u svakoj zemlji.

Reprezentativnost europskih sektorskih socijalnih partnera

Reprezentativnost je kriterij koji Europska komisija upotrebljava radi utvrđivanja „socijalnih partnera” s kojima se mora savjetovati i koji mogu pokrenuti socijalni dijalog te postići i provesti sporazume (članci 154. i 155. Ugovora o funkcioniranju Europske unije). – Eurofoundov Europski rječnik industrijskih odnosa

Da bi određena organizacija mogla biti partner u okviru europskog socijalnog dijaloga, mora biti ustrojena na razini EU-a, mora biti povezana s određenim sektorima ili kategorijama te mora moći sudjelovati u savjetovanjima i pregovarati o sporazumima. Socijalni partneri koji ispunjavaju kriterije mogu podnijeti zajednički zahtjev za uspostavu europskog odbora za sektorski socijalni dijalog, a nakon njegove uspostave takav odbor ima pravo na potporu Komisije. Kriteriji za ocjenu reprezentativnosti socijalnih partnera definirani su u Odluci Komisije o osnivanju Odbora za sektorski dijalog između socijalnih partnera na europskoj razini iz 1998. (Odluka 98/500/EZ).

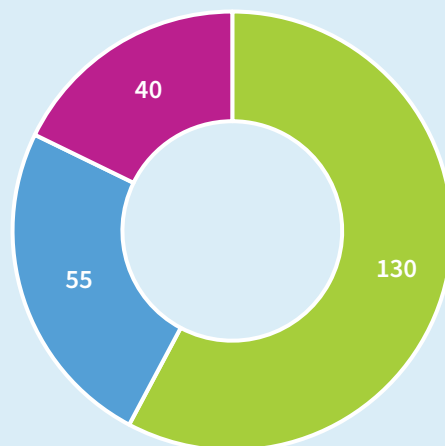
Komisija je 2006. zadužila Eurofound za redovitu provedbu istraživanja te analizu reprezentativnosti i karakteristika sektorskih organizacija na razini EU-a. Eurofound je proveo i objavio istraživanja reprezentativnosti za sve sektore osim za sektor profesionalnog nogometa¹. Te su studije izrađene kako bi pružile informacije potrebne za uspostavljanje i funkcioniranje odbora za sektorski socijalni dijalog na europskoj razini. Zbog promjena koje se tijekom vremena događaju u sektorima Eurofound ažurira svoja istraživanja svakih sedam do osam godina. Zaključci Eurofoundovih istraživanja reprezentativnosti i njihova horizontalna komparativna analiza daju korisna saznanja koja mogu pridonijeti daljnjem postupku oblikovanja politika EU-a povezanih s europskim odborima za sektorski socijalni dijalog u godinama koje slijede (Eurofound, 2016.).

U Radnom dokumentu službi Komisije o funkcioniranju i potencijalu europskog sektorskog socijalnog dijaloga (SEC(2010) 964 final) iz 2010. pojašnjena je Odluka Komisije iz 1998. godine (Europska komisija).

Danas postoje 43 odbora za sektorski socijalni dijalog koji obuhvaćaju najvažnije sektore kao što su promet, energetika, poljoprivreda, građevinarstvo, trgovina, ribarstvo, javne usluge, industrija metala, brodogradnja i obrazovanje. Procjenjuje se da spomenuti odbori zajedno predstavljaju 185 milijuna radnika, što je više od 80 % radne snage EU-a (Eurofound, 2019.). Postoji osam europskih odbora za sektorski socijalni dijalog od kojih svaki predstavlja više od 10 milijuna radnika (a zajedno predstavljaju 130 milijuna radnika, odnosno 58 % radne snage EU-a) (slika 1.).

Sektori s manjom radnom snagom iz EU-a mogu imati veliku važnost za europsko gospodarstvo, a njihovi su radni uvjeti često vrlo specifični. Prema tome, analiza sektorskog socijalnog dijaloga na europskoj razini ne bi trebala biti

Slika 1.: Zastupljenost radnika u europskim odborima za sektorski socijalni dijalog (u milijunima)

- Broj radnika koji imaju predstavnike u osam odbora
- Broj radnika koji imaju predstavnike u ostalih 35 odbora
- Broj radnika koji nemaju predstavnike u odborima

Izvor: Vlastiti izračuni autora na temelju podataka Mreže europskih dopisnika Eurofounda.

usmjerena samo na veličinu radne snage u određenom sektoru, već bi se trebao uzeti u obzir i utjecaj koji ona ima na radne uvjete u okviru tog sektora.

U skladu s klasifikacijom NACE (statistička klasifikacija ekonomskih djelatnosti u Europskoj uniji) postoji 10 sektora s radnom snagom od 500 000 ili više radnika za koje još uvijek nije uspostavljen odbor za sektorski socijalni dijalog. Riječ je o sljedećim sektorima:

- skladištenje i prateće djelatnosti u prijevozu (NACE 52)²
- djelatnosti kućanstava koja zapošljavaju posluđu (NACE 97)
- pravne i računovodstvene djelatnosti (NACE 69)
- djelatnosti članskih organizacija (NACE 94)
- gradnja građevina niskogradnje (NACE 42)
- uredske administrativne i pomoćne djelatnosti te ostale poslovne pomoćne djelatnosti (NACE 82)
- skupljanje otpada, djelatnosti obrade i zbrinjavanja otpada; uporaba materijala (NACE 38)
- promidžba (reklama i propaganda) i istraživanje tržišta (NACE 73)
- znanstveno istraživanje i razvoj (NACE 72)³
- putničke agencije, organizatori putovanja (turoperator) i ostale rezervacijske usluge te djelatnosti povezane s njima (NACE 79)

Usto, postoje još dva sektora, od kojih svaki broji oko 450 000 radnika, za koje još nije uspostavljen europski odbor za sektorski socijalni dijalog, a to su:

- skupljanje, pročišćavanje i opskrba vodom (NACE 36)
- djelatnosti iznajmljivanja i davanja u zakup (NACE 77)

1 Istraživanje reprezentativnosti u tom sektoru provest će se 2020.

2 Neki radnici zaposleni u ekonomskoj djelatnosti pod tom oznakom NACE mogu imati predstavnike u okviru europskog odbora za sektorski socijalni dijalog u sektoru prijevoza.

3 Visoko obrazovanje uključeno je u europski odbor za sektorski socijalni dijalog u području obrazovanja.

Određivanje reprezentativnosti

Za provedbu istraživanja reprezentativnosti u pogledu određenog sektora potrebno je odrediti opseg sektora te istražiti osnovne karakteristike radne snage i poduzeća koja mu pripadaju. Prvi je korak savjetovanje s relevantnim dionicima na razini EU-a u sektoru koji je predmet istraživanja, a koji je obično definiran odgovarajućim oznakama klasifikacije NACE.

Područja u okviru kojih djeluju nacionalni sindikati i udruge poslodavaca često ne odgovaraju u potpunosti podjeli prema klasifikaciji NACE. Postoje razlike u pogledu mjere u kojoj su tijela i sporazumi povezani s određenim sektorom i načina na koji su s njim povezani. Eurofound je izdvojio četiri pristupa na temelju kojih se može odrediti u kojoj je mjeri određena organizacija povezana sa sektorom.

- **Podudarnost:** područje djelovanja organizacije ili područje primjene kolektivnog ugovora odgovara sektorskoj podjeli prema klasifikaciji NACE.
- **Djelomičnost:** područje djelovanja organizacije ili područje primjene kolektivnog ugovora samo djelomično pokriva sektor kako je definiran podjelom prema klasifikaciji NACE.
- **Preklapanje:** područje djelovanja organizacije ili područje primjene kolektivnog ugovora u potpunosti pokriva sektor prema podjeli klasifikacije NACE, uz dijelove jednog ili više drugih sektora.
- **Djelomično preklapanje:** područje djelovanja organizacije ili područje primjene kolektivnog ugovora pokriva dio predmetnog sektora prema podjeli klasifikacije NACE, ali i dijelove jednog ili više drugih sektora (Eurofound, 2015.).

U takvim uvjetima opseg sektora može odgovarati području članstva uključenih organizacija (to se nerijetko susreće u slučaju udruga poslodavaca); može biti manji od tog područja (u slučaju u kojem organizacije pokrivaju i druge sektore, što je česta pojava kod sindikata); ili može biti veći od njega (u slučaju u kojem postoji nekoliko organizacija za različite dijelove sektora).

S obzirom na njihovu reprezentativnost, među 43 sektora za koje su uspostavljeni europski odbori za sektorski socijalni dijalog postoje velike razlike, o čemu će biti riječi u sljedećem odjeljku.

Veličina radne snage i broj socijalnih partnera po sektoru

Radna snaga po sektoru

U sektoru trgovine zaposlen je najveći dio radne snage EU-a (33 milijuna radnika), a nakon njega slijede sektori koji imaju najmanje 10 milijuna radnika: djelatnosti bolnica i zdravstvene zaštite, obrazovanje, građevinarstvo, industrija metala i poljoprivreda. Nasuprot tomu, svaki od sljedećih sektora zapošljava manje od 50 000 radnika: prijevoz unutarnjim vodenim putovima, štavljenje i obrada kože, proizvodnja šećera i profesionalni nogomet (slika 2.).

Neke sektore kao što su osobne usluge (njega kose i ljepote) i prijevoz unutarnjim vodenim putovima karakterizira velik broj malih poduzeća. S druge strane, sektore trgovine, privatne zaštite i čišćenja objekata karakterizira kombinacija malih i velikih poduzeća. Na drugom su kraju ljestvice sektori poput bankarstva i telekomunikacija u kojima dominira mali broj izrazito velikih poduzeća.

Slika 2.: Veličina radne snage po sektoru, 28 država članica EU-a

Napomena: K je oznaka za tisuću, a M za milijun.

Izvor: Vlastiti izračuni autora na temelju podataka Mreže europskih dopisnika Eurofounda.

Razlike postoje i s obzirom na veličinu radne snage. Neki sektori – osobito industrija čelika, bankarstvo i industrija obuće – bilježe pad radne snage, dok drugi kao što je privatna zaštita i čišćenje objekata bilježe rast radne snage.

Zbog tehnološkog napretka i politika (primjerice liberalizacija jedinstvenog tržišta) sektori se tijekom godina mijenjaju i razvijaju. S tim povezane promjene u radnoj snazi i poduzećima utječu na reprezentativnost nacionalnih i europskih socijalnih partnera u tim sektorima.

Socijalni partneri po sektoru

Svaki sektor ima različit broj sindikata i udruga poslodavaca, a razlikuje se i njihov prosječan broj u državama članicama. Šire određeni sektori koji imaju više podsektora češće imaju više socijalnih partnera nego uže određeni i manji sektori. Primjerice, u audiovizualnom sektoru postoji više od 150 sindikata i 145 udruga poslodavaca te posebni socijalni partneri za različite profesionalne skupine i dijelove sektora. Nasuprot tomu, u grafičkom sektoru i sektoru osobnih usluga (njega kose i ljepota) nema mnogo socijalnih partnera.

Većina sektora ima više sindikata nego udruga poslodavaca. Iznimke su sektori poput građevinarstva, cestovnog prijevoza, industrije hrane i pića, trgovine,

hotelijerstva i ugostiteljstva (hoteli, restorani i kafići) te osobnih usluga (njega kose i ljepota), u kojima ima više udruga poslodavaca nego sindikata.

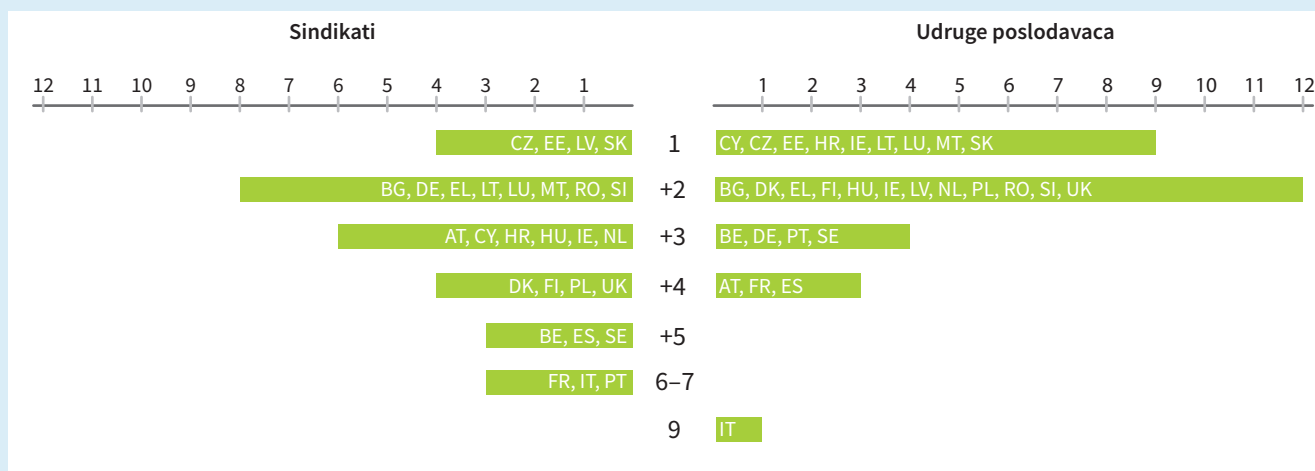
Europskih udruga poslodavaca na razini EU-a ima pet puta više nego europskih sindikata. Većina sindikata pokriva više od jednog sektora, dok njih šest pokriva tri ili više sektora. Većina udruga poslodavaca pokriva samo jedan sektor.

Socijalni partneri po državi članici

Na razini sektora države članice u prosjeku imaju po tri nacionalna sindikata i dvije udruge poslodavaca (slika 3.).

- Države članice s najvećim brojem sektorskih sindikata: Belgija, Francuska, Italija, Portugal, Španjolska i Švedska.
- Države članice s nižim prosječnim brojem sektorskih sindikata: Češka, Estonija, Latvija i Slovačka (prosjeak iznosi oko 1,5).
- Države članice s najvišim brojem udruga poslodavaca po sektoru: Austrija, Francuska, Italija i Španjolska.
- Države članice s najnižim brojem udruga poslodavaca po sektoru: Hrvatska, Cipar, Češka, Estonija, Irska, Litva, Luksemburg, Malta i Slovačka.⁴

Slika 3.: Prosječni broj sektorskih socijalnih partnera u državama članicama i stopa pluralizma

Napomena: Stopa pluralizma označava broj organizacija u području koje predstavlja isti odbor (zaposlenici ili poslodavci).

Izvor: Vlastiti izračuni autora na temelju podataka Mreže europskih dopisnika Eurofounda.

⁴ Navedeni su izračuni na temelju podataka iz 28 istraživanja reprezentativnosti objavljenih od 2012. do 2018.

Reprezentativnost u različitim sektorima i državama članicama

Reprezentativnost u sektorima

Kako bi se pružio uvid u reprezentativnost u različitim sektorima na razini EU-a, provedena je usporedba 30 sektora⁵ s obzirom na:

- broj nacionalnih sindikata povezanih sa sektorom i zastupljenost u europskim odborima za sektorski socijalni dijalog (slika 4.)
- broj nacionalnih udruga poslodavaca povezanih sa sektorom i zastupljenost u europskim odborima za sektorski socijalni dijalog (slika 5.)

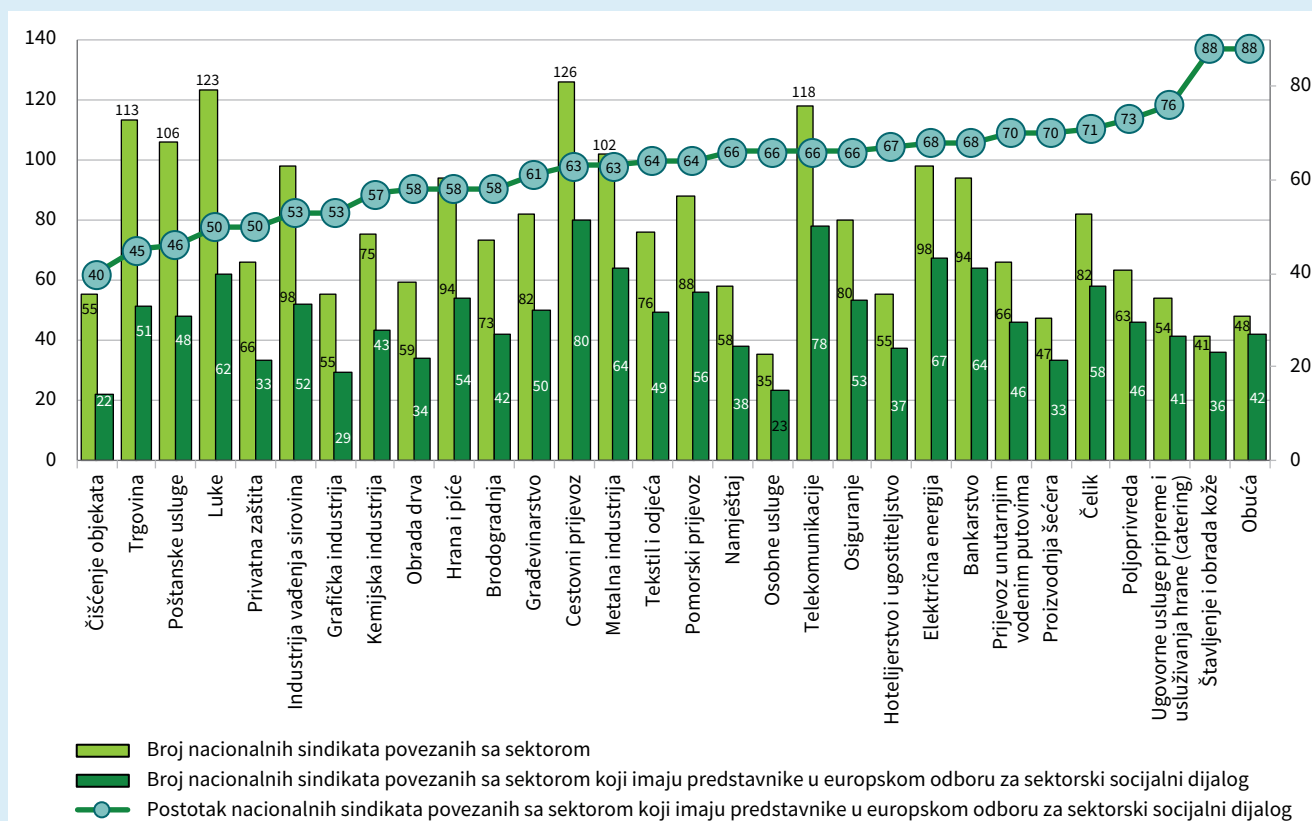
U 30 analiziranih sektora 65 % sindikata i 45 % udruga poslodavaca ima svoje predstavnike u europskim odborima za sektorski socijalni dijalog. Navedene se prosječne vrijednosti moraju promatrati u svjetlu razlika među pojedinim sektorima.

Sindikati: U nekim sektorima (primjerice sektoru proizvodnje obuće ili štavljenja i obrade kože) sindikati na razini EU-a uključeni u europski odbor za sektorski socijalni dijalog predstavljaju više od 80 % sindikata u sektoru. U sektorima čišćenja objekata, trgovine i poštanskih usluga sindikati na razini EU-a predstavljaju malo manje od 50 % sindikata (slika 4.).

Udruge poslodavaca: U europskim odborima za sektorski socijalni dijalog za sektor cestovnog prijevoza i sektor osiguranja predstavnike ima više od 75 % udruga poslodavaca. U odborima za sektore pripreme i usluživanja hrane (catering), osobnih usluga (njega kose i ljepota) i građevinarstva predstavnike pak ima manje od jedne trećine udruga poslodavaca (slika 5.).

Premda su za potrebe ovih izračuna svi nacionalni sektorski sindikati ili udruge poslodavaca⁶ uključeni na jednak način, postoji mogućnost da se oni međusobno razlikuju s obzirom na područje članstva, udio sektorske radne snage koju organiziraju, uključenost u kolektivno pregovaranje i

Slika 4.: Nacionalni sindikati i zastupljenost na razini EU-a za 30 sektora

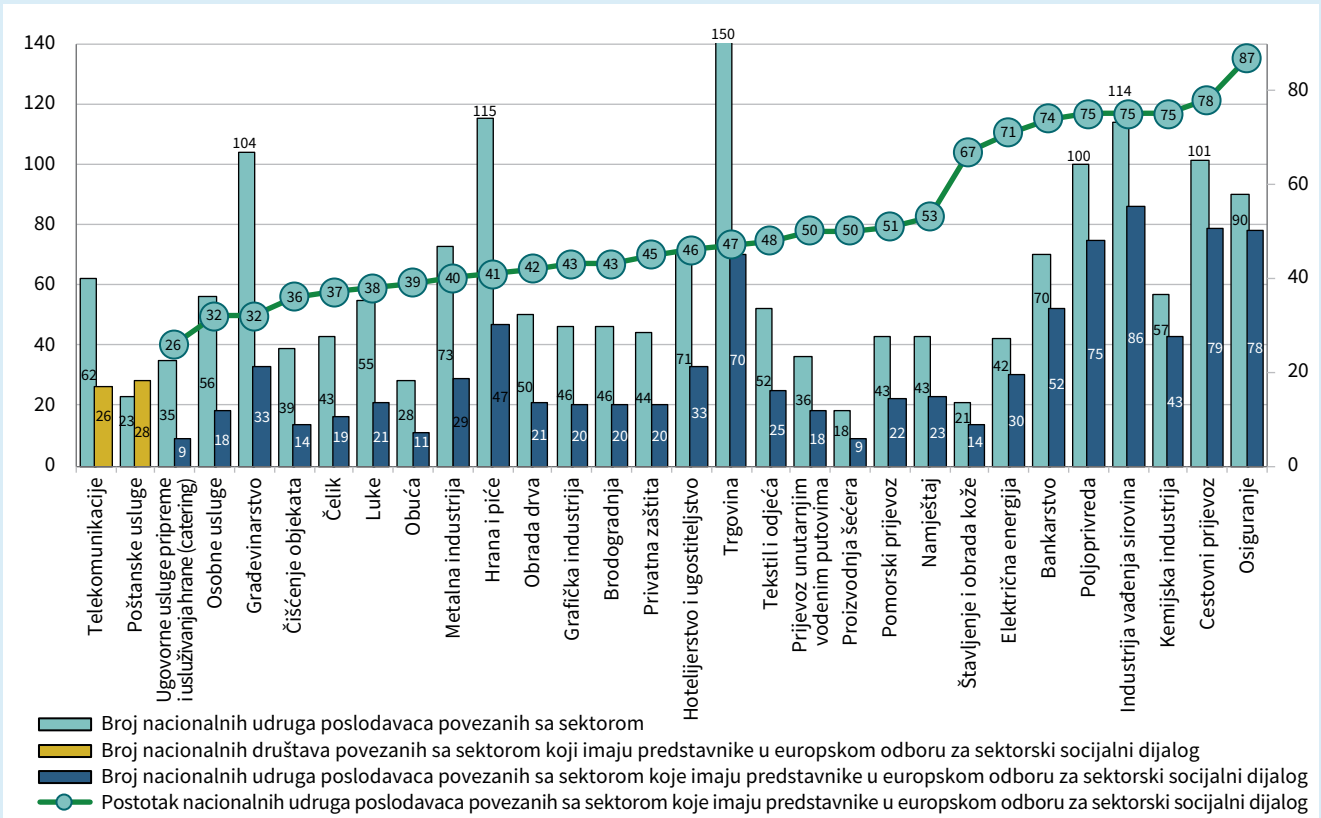
Napomena: Podatci za svaki sektor temelje se na posljednjem istraživanju reprezentativnosti koje je Eurofound proveo za taj sektor – vidjeti <http://eurofound.link/representativenessstudies>

Izvor: Vlastiti izračuni autora na temelju podataka Mreže europskih dopisnika Eurofounda.

⁵ Za tu su analizu u načelu odabrani sektori za koje je u posljednjih šest godina provedeno istraživanje reprezentativnosti. Drugi sektori bit će uključeni u buduće analize.

⁶ Udruge poslodavaca uključuju organizacije čiji su članovi društva iz predmetnog sektora koja sudjeluju u kolektivnom pregovaranju (utvrđivanje radnih uvjeta u sektoru) ili koja se mogu smatrati legitimnim socijalnim partnerima na temelju njihova članstva u europskim udrugama poslodavaca.

Slika 5.: Nacionalne udruge poslodavaca i zastupljenost na razini EU-a za 30 sektora

Napomena: Podatci za svaki sektor temelje se na posljednjem istraživanju reprezentativnosti koje je Eurofound proveo za taj sektor – vidjeti <http://eurofound.link/representativnessstudies>.

Izvor: Vlastiti izračuni autora na temelju podataka Mreže europskih dopisnika Eurofounda.

socijalni dijalog te njihov status u zemlji u pogledu reprezentativnosti. Ako promotrimo europske socijalne partnere, neki od njih imaju više različitih povezanih subjekata u većini država članica, a neki pak imaju samo jednu organizaciju članicu po zemlji u skladu s propisanim ograničenjem.

U nekim državama članicama nema djelatnosti u određenim sektorima pa te zemlje nije moguće predstavljati na razini EU-a kad je riječ o tim sektorima. Odlukom Komisije iz 1998. propisano je da u svakom europskom odboru za sektorski socijalni dijalog svoje predstavnike mora imati „nekoliko” država članica, ali nije određen najmanji broj ili postotak tih država članica. Ne preporučuje se utvrđivanje fiksnog minimalnog broja za sve sektore s obzirom na to da zemlje koje nemaju izlaz na more poput Austrije, Luksemburga i Slovačke nemaju gospodarsku djelatnost u određenim sektorima (primjerice u sektoru morskog ribarstva ili pomorskog prijevoza). K tomu, neke države članice imaju veći udio europske radne snage u određenom sektoru.

Reprezentativnost na razini države članice

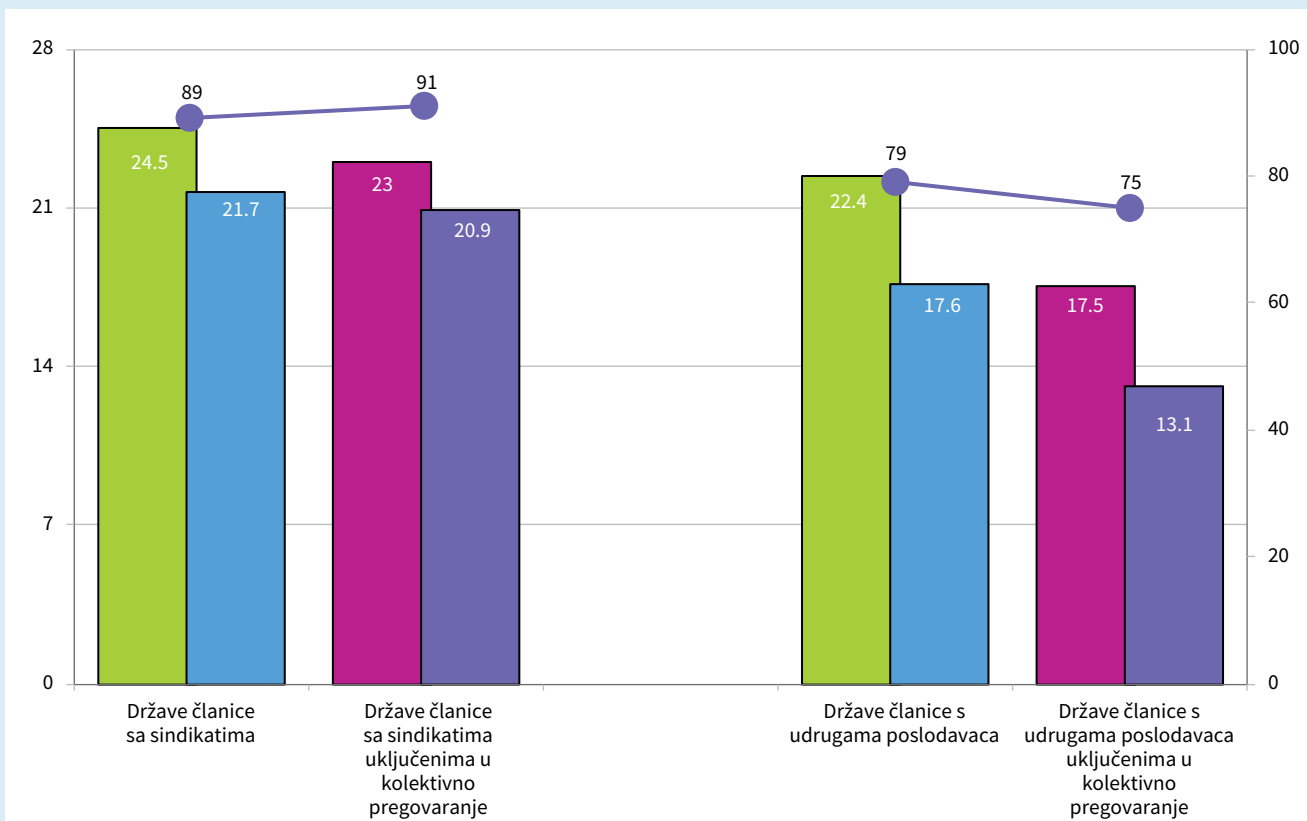
Slike 4. i 5. prikazuju apsolutni broj sindikata i udruga poslodavaca na nacionalnoj razini za 30 različitih sektora te broj i udio onih koji imaju predstavnike na razini EU-a.

Eurofoundova analiza uključuje i ukupni prosjek radi pružanja uvida u ukupnu reprezentativnost te referentne točke s kojom se mogu usporediti pojedinačni sektori (slika 6.).

Sindikati: U svakom sektoru prosječno 24,5 država članica ima sindikate, dok u prosjeku njih 21,7 ima predstavnike sindikata na razini EU-a. U prosjeku su sindikati uključeni u kolektivno pregovaranje u 23 države članice, dok su u njih 20,9 sindikati uključeni u kolektivno pregovaranje na razini EU-a. Udio prosječnog broja država članica EU-a koje na razini EU-a imaju predstavnike za sindikate kreće se od 89 % do 91 %.

Udruge poslodavaca: U svakom sektoru prosječno 22,4 države članice EU-a imaju udruge poslodavaca, dok u prosjeku njih 17,5 ima predstavnike udruga poslodavaca na razini EU-a. U prosjeku su udruge poslodavaca uključene u

Slika 6.: Reprezentativnost sindikata i udruga poslodavaca u državama članicama EU-a

Napomene: Prosječne vrijednosti reprezentativnosti temelje se na istim sektorima koji se promatraju na slikama 4. i 5. Zelena boja: prosječni broj država članica koje imaju sindikate ili udruge poslodavaca. Plava boja: prosječni broj država članica čiji sindikati i udruge poslodavaca imaju predstavnike na razini EU-a. Roza boja: prosječni broj država članica u kojima su sindikati ili udruge poslodavaca uključeni u kolektivno pregovaranje. Ljubičasta boja: prosječni broj država članica čije su udruge poslodavaca zastupljene u kolektivnom pregovaranju na razini EU-a.

Izvor: Vlastiti izračuni autora na temelju podataka Mreže europskih dopisnika Eurofounda.

kolektivno pregovaranje u 17,5 država članica, dok su u 13,1 državi članici udruge poslodavaca uključene u kolektivno pregovaranje na razini EU-a. Udio prosječnog broja država članica EU-a koje na razini EU-a imaju predstavnike za udruge poslodavaca kreće se od 75 % do 79 %.

Općenito govoreći, u europskim odborima za sektorski socijalni dijalog iz navedenih 30 sektora države članice EU-a imaju veću zastupljenost na strani sindikata nego na strani udruga poslodavaca. Međutim, valja napomenuti da te prosječne vrijednosti ne pokazuju razlike među pojedinim sektorima.

Popis literature

Sve Eurofoundove publikacije dostupne su na adresi www.eurofound.europa.eu

Eurofound (2015.), *Studies on the representativeness of European sectoral social partner organisations: Methodology* (Istraživanja reprezentativnosti europskih sektorskih socijalnih partnera: metodologija), Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg, dostupno na <http://eurofound.link/representativenessstudiesmethodology>.

Eurofound (2016.), *The concept of representativeness at national, international and European level* (Koncept reprezentativnosti na nacionalnoj, međunarodnoj i europskoj razini), Ured za publikacije Europske unije, Luxembourg, dostupno na <http://eurofound.link/ef1644>.

Eurofound (2019.), *Representativeness studies* (Istraživanja reprezentativnosti), internetska stranica, dostupno na <http://eurofound.link/representativenessstudies>.

Europska komisija (bez datuma), Sektorski socijalni dijalog, internetska stranica, dostupno na <https://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=480&langId=hr>, pristupljeno 18. studenoga 2019.

Dodatne informacije

Voditelj istraživanja: Peter Kerckhofs

information@eurofound.europa.eu

Ured za publikacije
Europske unije

ISBN 978-92-897-2033-5

doi:10.2806/620522